

„Gotovo da nema porodice, ili je malo takvih koje mogu nabrojati četiri generacije a da ne polažu pravo na neku zaturenu plemićku titulu, neki zamak ili posed, pravo koje se ne bi moglo odbraniti pred sudom, ali koje oživljava maštu i krati časove dokolice.

Prava čoveka na sopstvenu prošlost i dalje su potpuno ugrožena.“

R. L. Stivenson
Poglavlje o snovima

Bilo je to u vreme kada pozorišne trupe nisu kružile samo po Francuskoj, Švajcarskoj i Belgiji, već i po Severnoj Africi. Bilo mi je deset godina. Moja majka je otišla da igra u jednom komadu na gostovanju, i mi, moj brat i ja, stanovali smo kod njenih prijateljica u nekom selu blizu Pariza.

Jednospratna kuća s fasadom u puzavici. Vrsta verande kakvu Englezi nazivaju *bow-window* produžavala je salon. Iza kuće, bašta u više nivoa. Sasvim u dnu prvog baštenskog nivoa, pod zasalom lozice, bio je skriven grob doktora Giljotena. Da li je i on živio u toj kući? Možda je u njoj i usavršio svoju napravu za odsecanje glava? Visoko gore u bašti, dva stabla jabuke i jedna kruška.

U salonu, male emajlirane pločice pričvršćene srebrnim lančićima za ukrasne boce likera nosile su natpise: *Izara*, *Šeri*, *Kurasao*. Bršljan je osvajao kameni bunar u središtu dvorišta na koje

se nastavljala bašta. Telefon je stajao na tronožnom stočiću, tik uz jedan od prozora u salonu.

Metalna ograda štitila je fasadu kuće blago uvučene u odnosu na samu Ulicu doktora Dordena. Jednoga dana, ogradu su prebojili prekrivši je najpre olovnim oksidom. Da li je to zaista bio olovni oksid, taj zaštitni sloj narandžaste boje, koji je ostao živ u mom sećanju? Ulica doktora Dordena izgledala je kao pravo selo, pogotovo na svom kraju, gde su se nalazili verska škola časnih sestara, seosko imanje na koje smo odlazili da kupujemo mleko i, nešto dalje, dvorac. Ako biste krenuli niz ulicu trotoarom s desne strane, prošli biste pored pošte; u istoj visini, samo sleva, iza ograde, raspoznali biste brojne leje jednog cvečara čiji je sin bio moj drug iz razreda. Malo dalje, sa iste strane gde i pošta – zid privatne škole „Jovanka Orleanka“, izgubljen u bujnom lišću platana.

Preko puta kuće, široka ulica u blagom usponu. S desne strane oivičavali su je protestantski hram i šumarak u čijem smo gustišu pronašli jedan nemački šlem, dok se s leve strane pružala dugačka bela zgrada sa pročeljem, ogromnim vrtom i žalosnom vrbom. Nešto niže, seoska gostionica „Robin Hud“ graničila se s tim vrtom.

Na samom vrhu široke ulice i pod pravim uglom s njom, kolski put. Desno se nalazio veći to pust stanični trg na kome smo naučili da vozimo bicikl. U suprotnom smeru, prolazite pokraj opštinskog parka. Na levom trotoaru, zgrada s betonskim pasažem u kome su se ređale: prodavnica novina, bioskopska sala i apoteka. Apotekarev sin bio je moj drug iz razreda, i jedne noći njegov otac se obesio konopcem okačenim o terasu iznad tog pasaža. Kažu da u leto ljudi češće reše da se obese. U ostalim godišnjim dobima život sebi radije prekraćuju utapanjem u reci. Predsednik opštine je tako rekao prodavcu novina.

Iza zgrade, stajao je prazan plac koji se svakog petka pretvarao u pijacu. Ponekad su se tamo dizale šatre putujućeg cirkusa i vašarske barake.

Potom stižete pred zgradu opštine i rampu. Kada i njih ostavite za sobom, na glavnoj ste seoskoj ulici, koja se penje do trga pred crkvom i spomenika poginulima. Na jednoj od božićnih misa, moj brat i ja pevali smo u dečjem horu te crkve.

U kući u kojoj smo stanovala nas dvojica živele su samo žene.

Mala Elen bila je crnka od četrdesetak godina sa širokim čelom i visokim jagodicama. Njen vrlo nizak rast učinio ju je bliskom nama. Neosetno je hramala zbog neke nezgode na poslu. Bila je cirkuska jahačica, a zatim akrobatkinja, i to joj je u našim očima davalo veću važnost. Svet cirkusa, koji smo moj brat i ja otkrili jednog popodneva otišavši u „Medrano“, bio je svet u kojem smo želeli da se krećemo. Elen nam je kazala da se odavno više ne bavi svojim zanatom i pokazivala nam album u kojem su bile zalepljene njene fotografije u odeći cirkuske jahačice ili akrobatkinje, i stranice programa iz mjuzikhola¹ na kojima je pisalo njeno ime: Elen Toš. Često

---

¹ Od kraja 19. do sredine dvadesetog veka *mjuzikhol* predstavlja specifičan vid noćne zabave u Francuskoj, simbol luksuza, glamura i oslobađanja od moralnih stega vremena. U umetničkom smislu označiće raskid s tradicijom. Naziv mjuzikhola prvi je poneo „Mulen Ruž“. (Prim. prev.)

sam tražio da mi pozajmi taj album kako bih mogao da ga prelistavam u svom krevetu pre nego što zaspim.

Činile su vrlo čudan trio, ona, Ani i Anina majka, Matilda F. Ani je bila plavuša s kratkom kosom, pravim nosom, blagim, prijatnim licem i svetlim očima. Ali nešto drsko u njenom držanju odudaralo je od tog blagog lica, možda baš zbog stare kožne braon jakne – muške jakne – koju je preko dana nosila sa crnim, vrlo uskim pantalonama. Uveče je često oblačila svetloplavu haljinu stegnutu u struku širokim crnim pojasom, i meni se više sviđala takva.

Anina majka nije podsećala na kćer. Da li joj je stvarno bila majka? Ani ju je zvala Matilda. Seda kosa stegnuta u punđu. Strogo lice. Uvek u tamnoj odeći. Bojao sam je se. Meni se činila starom iako nije bila: Ani je u to doba imala dvadeset šest godina, a njena majka pedesetak. Sećam se broševa s kamejom koje je Matilda nosila prikačene za svoje bluze. Imala je naglasak s juga Francuske, kakav sam kasnije čuo kod žitelja grada Nima. Ani nije imala takav naglasak, već, poput mog brata i mene, pariski.

Svaki put kad bi mi se obratila, Matilda bi me nazvala „srećnom budalom“. Jednog jutra,

dok sam silazio iz svoje sobe na doručak, javila mi se po navici:

– Dobar dan, srećna budalo.

Ja sam joj odvratio:

– Dobar dan, gospođo.

I sada, nakon svih tih godina, čujem je kako mi odgovara svojim strogim glasom sa naglaskom iz Nima:

– Kakva gospođa?... Možeš me zvati Matilda, srećna budalo...

Mala Elen je pod maskom ljubaznosti morala biti žena čeličnog karaktera.

Kasnije sam saznao da se upoznala sa Ani kada je ovoj bilo devetnaest godina. Imala je takav uticaj na Ani i njenu majku Matildu F. da su obe žene krenule za njom napustivši gospodina F.

Cirkus u kome je radila mala Elen verovatno se, jednog dana, zaustavio u provincijskom gradiću gde je Ani živela s majkom. Ani je možda zauzela mesto nedaleko od orkestra kad su trube objavile dolazak male Elen, koja je uzjahala crnog alata sa srebrnkastim prekrivačem. Samo, ja nju češće zamišljam visoko na trapezu kako se priprema za opasan trostruki salto.

A nakon spektakla, Ani je otišla da joj se pridruži u prikolici koju je mala Elen delila sa ženom-zmijom.